

SPREVÁDZAŤ INTEGROVAŤ A ROZLIŠOVAŤ: IREGULÁRNE SITUÁCIE A *AMORIS LAETITIA*¹

„Sprevádzať, rozlišovať a integrovať krehkosť.“ Takto znie názov ôsmej kapitoly exhortácie pápeža Františka *Amoris laetitia*. Exhortácia je výsledkom Biskupskej synody o rodine ukončenej v októbri 2015. Vieme, že okolo tejto exhortácie, a predovšetkým okolo jej ôsmej kapitoly, sa vedú mnohé diskusie a ponúkajú sa rôzne interpretácie. Nie je však možné pochopiť tento dokument, zamerajúc sa len na jeho ôsmu kapitolu. Pre správne interpretovanie *Amoris laetitia* je dôležité sa držať troch zásad. Prvou zásadou je súvislosť exhortácie s celým priebehom biskupskej synody. Ide tu o **ducha jednoty a spoločenstva** (porov. *AL* 4; 298-302). Sv. otec nenapísal exhortáciu inšpirovaný len vlastnými myšlienkami, ale predovšetkým načúval hlasu celého spoločenstva Cirkvi, ktoré bolo na Synode zastúpené jej jednotlivými členmi. Druhou zásadou je, že text exhortácie musíme **čítať v jeho celistvosti** a nielen jeho jednotlivé časti vytrhnuté z kontextu. Pri čítaní musíme dať dôraz na centrálné časti dokumentu, ktorými sú kapitoly štyri a päť. Napokon tretím kritériom čítania textu exhortácie je **kritérium kontinuity s tradíciou Cirkvi** a s predchádzajúcim magistériom. Na margo toho by som rád uviedol slová emeritného pápeža Benedikta XVI., ktoré dal ako odpoveď na otázku Petra Seewalda v knihe *Posledné rozhovory*. Novinár sa ho pýtal na vzťah jeho pontifikátu s pontifikátom pápeža Františka a položil mu túto otázku: „Nevidíte ... nikde zlom vo vzťahu k vášmu pontifikátu?“ Benedikt XVI. mu odpovedá: „Nie. Myslím, že niektoré veci si možno nesprávne vysvetliť a možno tvrdiť, že teraz je to úplne inak. Keď vytrhneme niečo z kontextu, izolujeme, môžeme vykonštruovať rozdiely, ale nie ak sa pozeráme na celok. Sú tu možno nové akcenty, ale nie rozdiely.“²

Je potrebné povedať, že cieľom exhortácie nie je meniť doktrínu Cirkvi, ale snaha urobiť túto doktrínu ešte viac prístupnou a zrozumiteľnou dnešnému človekovi, berúc do úvahy jeho konkrétnu situáciu (porov. *AL* 79). Ako to pripomenul pápež, „od tejto exhortácie by sa nemal očakávať nový všeobecný normatív kánonického typu“ (*AL* 300). Preto

bez toho, aby sme čokoľvek uberali ideálu evanjelia, treba s milosrdenstvom a trpezlivosťou sprevádzať rozličné štádiá rastu osôb, ktoré deň po dni postupne napredujú. ... Ježiš chce Cirkev pozornú voči dobru, ktoré Duch šíri uprostred krehkosti: matka, ktorá v tom istom momente, keď jasne vyjadruje svoje objektívne učenie, „nezanedbáva dobro, ktoré môže vykonať, aj keď riskuje, že sa zašpiní blatom ulice“ (*AL* 308).

Musíme si byť stále vedomí toho, že „posolstvo Cirkvi o manželstve a rodine je jasným odrazom ohlasovania a prístupu Ježiša, ktorý predkladal náročný ideál, no zároveň si vždy zachoval súcitnú blízkosť k slabým osobám“ (*AL* 38). Túžbou synody a z nej vychádzajúcej exhortácie je preto novým spôsobom ohlásiť evanjelium rodiny (porov. *AL* 200) a pozvať všetkých, v akejkolvek situácii by sa nachádzali, vydať sa na cestu za týmto náročným ideálom: „Kráčajme, rodiny, pokračujme a kráčajme!“ (*AL* 325).

¹ JOSÉ GRANADOS–STEPHAN KAMPOWSKI–JUAN JOSÉ PÉREZ-SOBA, *Nová pastoračná péče o rodiny. Průvodce podle Amoris laetitia*, Akademie Kanonického práva, Brno 2017, 9-10. Vademekum profesorov Pápežského inštitútu pre štúdium manželstva a rodiny v Ríme sa pre nás stane hlavným východiskom pre celé ďalšie uvažovanie.

² BENEDIKT XVI., *Posledné rozhovory*, SSV, Trnava 2017, 50.

1 SPREVÁDZANIE AKO TRPEZLIVÉ PUTOVANIE IREGULÁRNYCH PRÍPADOV

Pod iregulárnymi prípadmi rozumieme také prípady, ktoré sú v rozpore s kanonickými normami Cirkvi, opierajú sa o jasné objektívne kritériá, z ktorých vyplývajú určité právne dôsledky.³

Pri sprevádzaní týchto osôb je potrebné vyhnúť sa dvom extrémom. Prvým je **svojvoľnosť kňaza**, ktorý by na základe mylne chápanej autonómnosti svojvoľne udeľoval rôzne výnimky. „Kňazi majú dané osoby sprevádzať na ceste rastu **podľa učenia Cirkvi a smerníc biskupa**“ (AL 300). Druhým extrémom je zase **prehnaná prísnosť** (porov. AL 2). Pre lepšie pochopenie týchto tvrdení sa budeme teraz zaoberať zásadami sprevádzania a následne budeme hovoriť o troch krokoch sprevádzania.

1.1 Zásady sprevádzania

a) Každé sprevádzanie musí byť inšpirované láskou Dobrého Pastiera

Príkladom takéhoto sprevádzania je stretnutie Ježiša so Samaritánkou. Vieme, že Ježiš opúšťa Judeu a odchádza znova do Galiley. Evanjelista Ján zachytáva že „*pritom musel prejsť cez Samáriu*“ (Jn 4, 4) Musel? Tomu, kto geograficky pozná krajinu bude zrejmé, že nemusel, nakoľko sa z Judey do Galiley mohol dostať kratšou, pohodlnejšou a bezpečnejšou cestou a to popri rieke Jordán. Ježiš však *musí* ísť touto cestou, pretože cieľom jeho stretnutia je Samaritánka. Jeho stretnutie je inšpirované láskou k tej, ktorá je smädná po skutočnej láske, nakoľko miluje láskou falošnou. Hybnou silou sprevádzania je teda láska, ktorá sa nebojí vstúpiť do vzťahov, v ktorých sa zdieľa život.

b) Sprevádzať vo svetle pravdy o láske

Sv. Pavol v hymne na lásku píše, že láska sa raduje z pravdy (porov. *IKor* 13, 6). Myslím si, že práve preto, že v slovách celého hymnu je ukryté isté tajomstvo pravdy o láske, ktorou človek túži byť milovaný a zároveň aj túži milovať, že práve pre túto pravdu si aj snúbenci neraz vyberú tento hymnus, aby sa stal súčasťou ich sobášneho obradu. Iste nie náhodou sa výkladu tohto hymnu podrobne venuje aj pápež František v centrálnej časti exhortácie *Amoris laetitia* (porov. AL 6). Totiž „slovo «láska», ktoré patrí medzi najviac používané, býva (v dobe akou je tá naša, dobe poznačenej relativizmom) neraz prekrútené“ (AL 89). Pod láskou sa dnes rozumie hocičo a zdá sa, že v mene lásky je aj hocičo možné.

Avšak už skúsenosť zaľúbenia, teda prvotná skúsenosť lásky, skúsenosť, v ktorej láska osobitným spôsobom vstupuje do života človeka (o ktorej tak často hovorieval sv. Ján Pavol II.), osobe **odhaľuje pravdu o jej živote**. Láska a s ňou i pravda, ktoré sa zmocnia človeka (dnes sa človek zmocňuje lásky a pravdy)⁴, sú zároveň Osobou, ktorá v tej chvíli začne ponúkať človekovi nový zmysel života a otvárať pred ním nový horizont, horizont **spoločenstva, jednoty, večnosti a života**. A práve v tom spočíva pravda lásky, tajomne prítomná v každej ľudskej skúsenosti lásky. Zhrňme si ešte raz štyri piliere lásky radujúcej sa z pravdy, na ktorých je postavený život človeka.

- **Spoločenstvo** – láska túži vytvoriť s milovanou osobou spoločenstvo. To sa vytvára úplným a vzájomným darovaním sa.

³ Porov. GRANADOS – KAMPOWSKI – PÉREZ-SOBA, *Nová pastorační*, cit., 56.

⁴ Porov. *Ibid.*, 223-224.

- **Jednota** – láska sa túži darovať jednej jedinej osobe (muž žene v manželstve zasvätené osoby vo svojom povolaní Bohu).
- Večnosť čiže **nerozlučiteľnosť** – láska sa túži darovať milovanej osobe navždy.
- Život čiže **plodnosť** – láska sama je plodná. Znakom jej pravosti je ovocie plodnosti v podobe plnosti života. Každý človek je povolaný k plodnosti lásky.

Stačí jeden z týchto pilierov odstrániť a život človeka sa začne rúcať. Práve v tejto pravde musíme žiť ponajprv my sami, aby sme k tejto pravde mohli viesť aj tých, ktorí sú nám zverení, teda i tých, ktorí žijú v iregulárnych situáciách. Viesť ich v pravde a k pravde znamená viesť ich v Bohu a k Bohu. „Kdekoľvek som našiel pravdu, všade tam som našiel svojho Boha. Pravdu najskutočnejšiu.“⁵ Nie je to však možné urobiť v jednom okamihu. Láska potrebuje dozrievať v čase. Rovnako aj láska, ktorá je zranená potrebuje čas na uzdravenie a zároveň na to, aby postupne rástla v pravde. Preto sprevádzať neznamená podávať rýchle, jednoduché a čierno biele riešenia, ale vydať sa spolu s tým druhým na životnú púť s cieľom priviesť ho ku stretnutiu sa s Kristom a k túžbe nasledovať ho.⁶ Krásnym obrazom tohto procesu je opäť stretnutie Krista so Samaritánkou.

c) Pri sprevádzaní musíme mať na zreteli špecifickosť ľudských túžob

Potom čo Ježiš nadviaže so Samaritánkou priateľský dialóg smeruje v rozhovore k jej najhlbšej túžbe. „Oslovil jej túžbu po skutočnej láske“ (AL 294). V súvislosti s ľudskými túžbami musíme mať pri pastoračnom sprevádzaní na mysli dve veci. Prvou je, že súčasná kultúra je kultúrou šíriacou narcistickú, nestabilnú, premenlivú afektivitu – afektivitu bez hraníc (porov. AL 41). Tá robí z osoby emotivistický a utilitaristický subjekt, neschopný rozvinúť svoj život a to obzvlášť vo chvíľach, kedy nič necíti, vo chvíľach keď necíti lásku. Avšak práve **tieto chvíle sú veľkou príležitosťou pre dozrievanie lásky, osoby i vzťahu**. Je dôležité vstúpiť s týmito ľuďmi do úprimného dialógu a sprevádzať ich s cieľom pomôcť im **odhaliť ich najhlbšie túžby**. Odhalenie týchto túžob (oslovenie túžby po skutočnej láske) sa pre nich napokon stáva motívom formovania ich doterajších túžob natoľko, **aby sa z emotivistického subjektu stal subjekt emotívne zrelý**.

d) Sprevádzanie má mať sviatosťný charakter

Potom, čo Ježiš osloví Samaritánkinu najhlbšiu túžbu, Samaritánka odhalí, že tým kto je skutočné smädný nie je Ježiš, ale ona sama. Tak sa zo smädného stáva ten, ktorý ponúka prameň živej vody. Sprevádzanie má vychádzať z krstného prameňa, v ktorom sa človek stal novým stvorením a obliekol si Krista (porov. Gal 3, 27). Zároveň má sprevádzanie svoj vrchol v reálnom stretnutí sa s Kristom v Eucharistii, ktorá krstnú milosť rozmnožuje a človeka ešte viac pripodobňuje Ježišovi (porov. VS 21). Napokon pri sprevádzaní manželov nemôžeme obísť sviatosť manželstva, skrze ktorú Kristus novým spôsobom vstupuje do života muža a ženy, vstupuje do ich zväzku a neustále im ide v ústrety so svojou milosťou, aby ich vzájomnú lásku očistil, pozdvihol a zušľachtil (porov. GS 49) a tým ich urobil účastníkmi na svojej láske. Sviatosti, ako to pripomína pápež František nie sú nejakou „vecou“ alebo „silou“, ale samotným Kristom (porov. AL 73), ktorý sa spája s človekom.

⁵ Sv. AUGUSTÍN, *Vyznania*, X., 24., Lúč, Bratislava 2014.

⁶ Porov. GRANADOS – KAMPOWSKI – PÉREZ-SOBA, *Nová*, cit., 14, 19, 22.

Je preto dôležité mať pri sprevádzaní na zreteli človeka, ktorého prirodzenosť nie len prirodzenosťou stvorenou (*natura creata*) a už vôbec nie len prirodzenosťou padlou (*natura lapsa*), ale, že jeho prirodzenosť je prirodzenosťou vykúpenou (*natura redempta*). Ak nebude sprevádzanie vychádzať z tejto skutočnosti, sviatosti a viera sa zredukujú len na tradíciu a náboženský sentimentalizmus. Ak sa však sprevádzanie odrazí od vykúpenej prirodzenosti a teda od dôvery v silu milosti, potom bude viesť k osobnej a hlbkej *metanoi*, premene mysle i srdca.

Uprostred emotivistickej kultúry sa preto hermeneutickým kľúčom a zároveň spájajúcim prvkom sprevádzania, integrácie i rozlišovania stáva láska v pravde a dobro akým je puto, ktoré vzniklo sviatostným manželstvom.

Pozrime sa teraz na tri kroky sprevádzania osôb žijúcich v iregulárnych prípadoch.

1.2 Prijatie

Prvým krokom je prijatie ľudí tak, ako ich prijímal Kristus. Môžeme hovoriť o **evanjeliom charaktere prijatia**. Má byť teda urobené veľmi citlivo. Priblíženie sa a prijatie týchto ľudí je možné urobiť aj v **spolupráci s niektorými veriacimi rodinami**, aby sa vytvorila rodinná atmosféra.

Sprevádzanie týchto ľudí sa má diať vo vnútri **cirkevného spoločenstva**, aby Cirkev bola považovaná za spoločenstvo v zmysle jedného tela, v ktorom má každý z údov svoju nezastupiteľnú úlohu. Takto sa Cirkev zbaví toho, aby na ňu bolo nazerané ako na inštitúciu ponúkajúcu rozličné služby na požiadanie.

V rámci prijatia je potrebné citlivým spôsobom zo strany kňaza **preveriť pravdu o situácií**, v ktorej sa osoby nachádzajú a to prostredníctvom trpezlivého načúvania a uvedomelého kladenia otázok.

1.3 Sprevádzanie s cieľom upevniť vieru

V druhom kroku na ceste sprevádzania ide o to, aby sa títo ľudia pozreli na svoju situáciu i ťažkosti, ktoré s ňou súvisia novým pohľadom a to vo svetle pravdy evanjelia. *Amoris laetitia* hovorí o tom, aby rozvedení a znovužijúci v inom zväzku **pravdivo rozpoznali svoju situáciu pred Bohom** (porov. AL 300). Toto svetlo im odhalí Boha, ktorý im rozumie, je im nablízku a pozýva ich k tomu, aby mu dôverovali a nebáli sa ho nasledovať. **Cieľom** sprevádzania v tejto fáze **je upevnenie viery**.

Vzhľadom na to, že mnohí v dnešnej dobe nemajú skoro žiadne poznatky o jednotlivých pravdách viery a o tom, ako tieto pravdy súvisia s ľudským životom, mohli by sme túto fázu sprevádzania rozdeliť na dve úrovne.

Prvú úroveň môžeme nazvať **katechumenátnou**. Ak by vo farnosti existovala skupina katechumenov, mohli by sme osoby žijúce v iregulárnych situáciách formovať v tomto katechumenátnom spoločenstve. Hlavným obsahom sa má stať ohlásenie kerygmy a celého Božieho plánu spásy. Je dôležité podávať evanjelium takým spôsobom, aby pohýnalo ľudí k prehodnoteniu vlastného života a k následnému obráteniu (porov. AL 297).

Na druhej úrovni by malo dôjsť k **ohláseniu krásy tajomstva sviatosti manželstva**. V tejto súvislosti je dôležité dôjsť k tomu, aby sa objasnila podstatná vlastnosť manželstva a ňou je **dar nerozlučiteľnosti a znej premeniaca vernosť** (sebe, partnerovi, Bohu).

1.4 Cesta obrátenia s možnosťou pristúpiť k Eucharistii

Posledným krokom na ceste sprevádzania je **obrátenie mysle i srdca** človeka natoľko, že sa rozhodne **nasledovať Krista a jeho evanjelium**. Príkladom takéhoto obrátenia je opäť Samaritánka. Prvým vonkajším znakom je, keď sa aspoň jeden zo sprevádzaných partnerov rozhodne pristúpiť k sviatosti zmierenia a Eucharistii.⁷

Jadrom tohto posledného kroku je **otázka odpustenia**. Pristúpiť k sviatosti zmierenia však neznamená zmieriť sa len s Bohom tým, že človek oľutuje a vyzná, že sa predchádzajúce manželstvo rozpadlo a že začal žiť v nemanželskom zväzku, čím sa dopúšťal hriechu cudzoložstva. Vo sviatosti zmierenia ide aj o to, aby mal človek túžbu zmieriť sa aj so svojim manželským partnerom. V súvislosti s tým, pripomína pápež František, je dôležité „urobiť spytovanie svedomia prostredníctvom chvíľ uvažovania a kajúcnosti“ (AL 300). Preto aj v tejto fáze je potrebné sprevádzať a viesť osoby ku konkrétnym krokom zmierenia. O aké kroky ide?

- Je potrebné, aby rozvedení žijúci v novom zväzku (ak nie obaja, aspoň jeden z nich)
- uznal/i, že konali v rozpore s Kristovým evanjeliom v záležitosti, ktorá má zásadný význam tak pre ich život ako aj pre život a budovanie Kristovho tajomného tela, Cirkvi.
  - Uznal/i, že sa previnili proti špecifickej výlučnosti pravej lásky a že boli neverní nárokom súvisiacich so sviatosťou manželstva.
  - Uznal/i všetko zlé a bolestné, čo musela vytrpieť predchádzajúca rodina, predovšetkým manželský partner a deti.
  - Uznal/i pohoršenie a zlý príklad, ktorý dali svojmu okoliu, zvlášť mladým.
  - Mal/i ochotu, nakoľko je to možné, napraviť všetko zlo, za ktoré sú zodpovední.
  - Sa pokúsil/i ponúknuť a požiadať o odpustenie druhého partnera z predošlého manželstva.
  - Uznal/i, že prvý manželský zväzok stále trvá.
  - Vyjadril/i pevné presvedčenie, že budú žiť vo vernosti predchádzajúcemu zväzku a že sa budú usilovať žiť verne podľa evanjelia.

Tento posledný krok je jedným z najťažších, pretože vyžaduje, ak je to možné, opustiť súčasného partnera, alebo, ak to možné nie je, žiť v čistote ako brat a sestra a dbať o to, aby sa zabránilo akémukoľvek pohoršeniu (porov. FC 84). Je však dôležité veriť v silu Božej milosti, ktorú Pán ponúka spolu s obrátením. Zároveň je dôležité zo strany sprevádzajúceho **pomáhať sprevádzanému na ceste nadobúdania čnosti čistoty**, t.j. sprevádzaním mu pomôcť pochopiť, že osoba, na rozdiel od iných živočíchov je schopná formovať vlastné túžby a premieňať vlastnú afektivitu, svoje city a sexuálne impulzy natoľko, aby bol dar sexuality žitý v zhode s Božím plánom a s pravdou vpísanou do samotnej lásky.

2 INTEGRÁCIA – CIEĽ SPREVÁDZANIA A SVETLO ROZLIŠOVANIA

Sprevádzanie a rozlišovanie majú svoj cieľ v úplnej **integrácii ľudí žijúcich v iregulárnych situáciách do plného života s Kristom v jeho Cirkvi**. Prečo musíme

⁷ Bolo by samozrejme ideálne, ak by sa obrátenie dotklo oboch a ak by sa obaja rozhodli urobiť ten istý krok, avšak aj tu je potrebné rešpektovať individualitu každého z nich.

hovoríť o začlenení týchto ľudí do plného života s Kristom? Vari nie sú doňho včlenení na základe krstu, ktorý kedysi prijali? Čo je skutočnou chorobou, ktorú je potrebné liečiť v procese integrácie? O aký druh integrácie ide? Akú úlohu v procese integrácie zohráva Eucharistia, a vôbec zohráva nejakú úlohu? V nasledujúcich riadkoch sa pokúsime dať odpoveď na tieto otázky.

a) Prečo musíme hovoriť o začlenení týchto ľudí do plného života s Kristom? Vari nie sú doňho včlenení na základe krstu, ktorý kedysi prijali?

Iste títo ľudia sú súčasťou Kristovho tela, Cirkvi, nakoľko rozvod, druhý zväzok či odluka ich zo spoločenstva Cirkvi neexkomunikujú. Ide však o neúplné začlenenie. Prečo neúplné? Pretože pri začlenení do Krista sa nejedná len o neviditeľné začlenenie, ale ide tu aj o viditeľné spoločenstvo s Ježišom, ktoré sa odráža vo vonkajších vzťahoch, teda v spoločenstve s blíznymi. Na základe akých vonkajších kritérií môžeme povedať, že človek je úplne včlenený do Krista-Cirkvi? Môžeme hovoriť o troch kritériách:

1. ak človek navonok vyznáva a žije vieru Cirkvi,
2. ak viditeľným spôsobom zotrváva v spoločenstve bratmi a sestrami skrze službu duchovných pastierov,
3. ak žije svoj život v súlade so sviatosťami, teda na úrovni vlastného tela prijíma Kristov životný štýl, nakoľko sviatosti sú vtelením Krista do človeka.

Pri rozvedených a znovu civilne sobášených sú problémové body jeden a tri. Predovšetkým je to tretí bod, v ktorom rozvedení žijúci v novom zväzku žijú život v kontraste so sviatosťou manželstva. Nemôže prijímať sviatosť (v tomto prípade sviatosť Eucharistie) ten, kto inú sviatosť vonkajším spôsobom života popiera. Tento nesúlad so sviatosťami stojí zároveň proti viere Cirkvi, ktorú osoby síce môžu (tak navonok ako aj vo svojom srdci) vyznávať, avšak ich spôsob života, v tom istom momente protirečí tomu, o čom deklarujú, že v to veria.

b) Čo je skutočnou chorobou, ktorú je potrebné liečiť v procese integrácie?

Na prvý pohľad sa môže zdať, že chorobou je rozpadnuté manželstvo. Isteže, zväzok medzi manželmi sa narušil, čo im ako aj deťom spôsobilo nemalo zranení, a možnože to dosť značne pohoršilo aj okolie. **Samotný rozpad manželstva však ešte nestavia človeka do trvalého konfliktu s Kristom** a jeho evanjeliom. Naopak, niekedy to môže potvrdzovať jeho slová o nerozlučiteľnosti manželstva a silu lásky. To v prípade, ak sa človek rozhodne zostať verný svojmu manželskému partnerovi a to aj napriek jeho nevere. To potvrdzuje aj pápež František, keď v exhortácii hovorí: „Rozvedené, ale nie znovusobášené osoby ... sú často svedkami manželskej vernosti“ (AL 242).

Skutočnou chorobou, ktorú je potrebné liečiť v procese integrácie je **nový nemanželský zväzok**. Práve ten je najväčšou príčinou toho, že človek zavrhol a pochoval Ježišovu lásku milosti. Podobne ako Samaritánka, aj osoby žijúce v iregulárnych zväzkoch, si často krát samé nevedomujú, že svoj život budujú na falošnej láske. Bez pravdy však nie je možné vybudovať naplnený život. Bez pravdy nie je možné vybudovať ani rodinu.

Vieme, že počas synody prebehla istá diskusia, týkajúca sa pozitívnych prvkov, ktoré môžeme nájsť aj vo voľných zväzkoch, či v nových zväzkoch, v ktorých žijú rozvedené osoby. Mnohí tvrdili, že predsa aj v týchto zväzkoch existujú nejaké pozitívne prvky a že nemáme odsudzovať tieto situácie, ale hľadať a vidieť v nich práve tieto pozitíva. Odpoveď

mnohých na synode bola, že ak aj sú tu nejaké pozitívne prvky, v príbytku, ktorý nemá dobré základy, sú tieto pozitívne prvky nanič, pretože dom sa zrúti. Je k ničomu mať pekné dvere, pekné okná, ak chýbajú základy. Ak niekto žije v takomto dome, ktorý síce je navonok pekný, ale chýbajú mu základy, milosrdenstvo preňho znamená pomôcť mu, vyjsť z tohto domu, pretože ak to neurobí, dom spadne a zabije ho.⁸

Nakoľko si tento fakt mnohí neuvedomujú, nechcú ho uznať a obhajujú svoj aktuálny spôsob života, je pri procese putovania do plnej integrácie potrebné mať k týmto ľuďom veľkú trpezlivosť, citlivosť a ohľaduplnosť, plynúce z úprimnej pastoračnej lásky.

c) *O aký druh integrácie ide?*

Ak hovoríme o ohľaduplnosti, musíme si dať pozor, aby sme pod integráciou týchto ľudí nerozumeli **integráciu na sociálnej úrovni**, t.j. aby sa náhodou títo ľudia necítili byť vylúčení, či nejakým spôsobom diskriminovaní zo strany Cirkvi. Takto chápaná integrácia privádza mnohých k **falošnému chápaniu milosrdenstva, ktoré je zredukované len na akúsi formu súcitu či tolerantnosti**.

Božie milosrdenstvo je však prejavom lásky, ktorá **nielen súciti, ale aj uzdravuje**. Je skutočne *miseriordia* to, že človek môže byť ponorený, premenený a uzdravený Božou láskou. Je však *miseria* nebyť do nej ponorený, nebyť ňou premenený a uzdravený. Chcieť vyliečiť niekoho z choroby znamená neraz robiť také kroky, ktoré sú veľmi náročné a mnoho krát aj bolia avšak ktoré nakoniec spôsobia, že pacient ozdravie. Je zrejmé, že pacient musí dôverovať lekárovi, ktorý diagnostikoval chorobu v jej koreni a ktorý určil následný spôsob liečby. Skutočným milosrdenstvom je vyliečiť človeka a nie iba tmiť bolesť a dokonca sa pritom tváriť, že osoba je úplne zdravá. Je potrebné nechať sa viesť jediným lekárom – Ježišom a jeho evanjeliom, ktorého pravda je akýmsi lekárskeym receptom. Liekom je jeho milosť jeho lásky vyliata skrze Ducha Svätého a poľnou i odbornou nemocnicou je Cirkev.

Druhým veľkým nebezpečím integrácie chápanej na sociálnej úrovni je **redukcia samotnej hodnoty Eucharistie** a to len na **symbol**, ktorého prijímanie mňa ako osobu navonok robí súčasťou istého kolektívu ľudí a na ktorý **mám dokonca právo** tak ako každý iný.

Rozhodujúcim rozmerom prítomným v Eucharistii je **sviatostný rozmer tela**. Eucharistia je obetovaným a živým telom Krista, ktorým on sám živí svoju nevestu Cirkev. Eucharistia je darom Kristovho tela Cirkvi, jeho neveste. **Je sviatosťou tela a lásky**. Je sviatosťou novej zmluvy, ktorou Boh vytvára nerozlučné puto medzi sebou a svojim ľuďom. Môžeme teda hovoriť o **manželskom charaktere Eucharistie**. Rovnako aj manželstvo je sviatosťou tela a sviatosťou lásky, teda zmluvou lásky medzi mužom a ženou, ale aj zmluvou lásky medzi nimi a Bohom. Manželstvo má preto **eucharistický charakter**: je to Boh, ktorý spája osoby – muža a ženu – do jedného a trvalého zväzku lásky potvrdeného skrze dar vlastných tiel v manželskom intímnom sporení. Čo teda Boh spája, človek nemôže rozlúčiť (porov. *Mt* 19, 6). Ľudské telo je subjektom morálneho konania a to preto, lebo jeho subjektivita je prirodzene relacionálna a má schopnosť svojimi skutkami budovať, alebo ničiť život človeka. Spreneveriť sa zmluve lásky hriechom cudzoložstva, znamená vylúčiť rozmer úplného sebadarovania, čo znamená spredmetnenie subjektivity tela a jeho redukciu na objekt pôžitku či citového naplnenia. Týmto sa osoby dostávajú do objektívneho stavu viny, ktorý je

⁸ Porov. JOSÉ GRANADOS, *Cesty Amoris laetitia*, prednáška odznela 12. 11. 2016 v Badíne.

v príkrom rozpore s nerozlučiteľnosťou sviatosťného manželstva ako viditeľného a účinného znaku nerozlučiteľného zväzku lásky medzi Kristom a Cirkvou, potvrdenej darom vlastného tela, obetovaného na kríži a sprítomňovaného v každej eucharistickej obete.

Ďalej musíme povedať, že sviatosť budujú spoločenstvo Cirkvi. Profesor José Granados, vicerektor Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium manželstva a rodiny v Ríme na konferencii o *Amoris laetitia* v Badíne, v novembri minulého roku vyslovil tieto vážne slová:

Prvým milosrdenstvom pre Cirkev je podporovať základy Cirkvi. Ak Cirkev stratí svoje základy, už nebude môcť pomáhať rodine. Cirkev musí byť dobrým domovom, s pevnými základmi. *Amoris laetitia* hovorí o Cirkvi, že je to rodina rodín. Aké sú základy Cirkvi? Je to sedem sviatosť. Ježiš vybudoval Cirkev na sviatosťoch a tou najväčšou spomedzi sviatosť je Eucharistia. ... Sú mnohí, ktorí si myslia, že keď sa stratí svätosť, veľkosť a dôležitosť Eucharistie, budeme môcť byť milosrdnejší k rodinám. Ak budeme podávať Eucharistiú tým, ktorí žijú v inom zväzku, ktorí žijú v situácii, protirečiacej evanjeliu, bude to tak, akoby sme v dome mali hosťa, ktorému je zima a my, aby sme ho zohriali začneme páliť trámy, dvere, okná. Avšak toto nie je milosrdenstvo: pretože vo chvíli, keď oheň vyhasne, stratili sme dvere, prišli sme o okná a do zruinovaného domu vnikne ešte väčší chlad.

Je potrebné byť si vedomí toho, že Eucharistia ako aj sviatosť manželstva nie sú **súkromnou záležitosťou jednotlivcov, ale majú spoločenský charakter**. Hriechom cudzoložstva sa preto nenarúša len vnútorná jednota manželov, ale aj spoločenstvo so samotnou Cirkvou a zároveň sa tento hriech (na rozdiel od niektorých iných hriechov) stáva aj verejne známym. Preto, ak by rozvedení a znovusobášení chceli pristúpiť k Eucharistii nestačí len ich vnútorná premena, ale je potrebné aj vonkajšie, teda sviatosťné zmierenie sa s Cirkvou skrze sviatosť zmierenia. Zároveň je potrebná aj zmena vonkajšieho štýlu života pred spoločnosťou. Pri integrácii do plného spoločenstva s Kristom, ktorého vrcholom je účasť na Eucharistii teda vôbec nejde o akési „vonkajšie pristúpenie“ k tejto sviatosť, ale o vnútornú koherenciu medzi tým *koho* prijímam a tým *kým* som. Sv. Augustín to vyjadril výstižnými slovami:

Ak ste Kristovým telom a jeho údmi, vaša sviatosť je položená na Pánovom stole: prijímate svoju sviatosť. Na to, čím ste, odpovedáte Amen (Áno, je to pravda) a svojou odpoveďou to podpisujete. Počuješ totiž „Telo Kristovo“ a odpovedáš „Amen“. Buď teda údom Kristovho tela, aby (tvoje) Amen bolo pravdivé“ (*KKC* 1396).

Pri prijatí Eucharistie sa teda vyjadruje túžba, aby sa celý môj život – môj vzťah s Bohom i blížnymi – zhodoval so životom samotného Krista, aby bol vybudovaný na základoch, ktoré položil sám Ježiš. Nejedná sa tu hneď o dokonalé napodobňovanie Ježišovho života, ale o túžbu znovuvybudovať dom na skale a postupne kráčať k dokonalosti, ku ktorej Ježiš pozýva (porov. *Mt* 5, 48). Ak sa teda chceme sýtiť Kristovým telom, ponajprv sa musíme sýtiť jeho slovom a usilovať sa podľa neho žiť.

O aký druh integrácie teda ide? Ide o integráciu, vychádzajúcu zo skutočného milosrdenstva, ktoré lieči a spôsobuje obrátenie človeka a tým ho robí schopného mať plnú účasť na živote Krista v spoločenstve Cirkvi.

d) Zohráva vôbec Eucharistia nejakú úlohu v procese integrácie?

Isteže zohráva a nie malú. Hoci ju rozvedení a znovusobášení zatiaľ nemôžu prijímať, predsa len **po nej môžu túžiť**. Práve túžba je základom tzv. „duchovného sv. prijímania“. Nejde o prijímanie Krista v duchovnom zmysle slova, ako sa niektorí domnievajú

a následne argumentujú, že ak je možné prijať Krista duchovne, prečo by ho nebolo možné prijať aj pod sviatostnými spôsobmi? Pri duchovnom sv. prijímaní ide skôr o **nasycovanie sa prostredníctvom túžby po jednote s Pánom**⁹. To čo sýti dušu nie je priamo Ježiš, ale túžba po ňom. Túžba po Pánovi sýti dušu, čím v nej zároveň vyvoláva istý „hľad“, vzbudzuje akýsi druh vnútorného nepokoja a ešte väčšiu túžbu, po tak veľkom tajomstve akým Eucharistia je. Práve táto túžba sa stáva motorom, ktorý ženie človeka na ceste obrátenia a nedovolí mu rezignovať, ba naopak upevňuje ho v odhodlaní čo najviac sa priblížiť k životu podľa evanjelia a nasledovať Krista. V tomto zmysle slova môžeme naozaj hovoriť o **Eucharistii ako o lieku spôsobujúceho opravdivú metanoiu**.

Musíme ešte dodať, že eucharistický charakter integrácie je zrejmý aj z toho, že tí, ktorí nemôžu pristúpiť ku sv. prijímaniu, môžu sa živiť **pohľadom na Krista prostredníctvom eucharistickej adorácie** a inými ďalšími službami (porov. AL 299).

Napokon je v procese integrácie potrebné zo strany rozvedených žijúcich v inom zväzku mať na pamäti ďalšie skutočnosti:

- rozvedení žijúci v novom zväzku majú pozerieť na tých, ktorí túto sviatostnú disciplínu Cirkvi zachovávajú,
- majú si uvedomiť, aký príklad a odkaz do života by dali mladým, ak by začali k Eucharistii pristupovať. Išlo by o odkaz, že nie je možné milovať jednu osobu „navždy“, teda, že láska „navždy“ neexistuje a navyše, že už ani Cirkev v takúto lásku neverí.
- Rovnako by si mali uvedomiť, že v ich okolí sa môžu nachádzať manželstvá prechádzajúce krízou a že pohľad na ich konanie by ich mohol skôr podnieť riešiť krízu taktiež rozvodom, než úsilím o zachovanie manželského zväzku. Tohto si musí byť vedomý aj kňaz a to práve preto, aby v mene falošného milosrdenstva neohrozil dar, akým je manželská vernosť a nerozlučiteľnosť manželstva (a to zvlášť uprostred kríz), ďalej aby neohrozil „všeobecné dobro Cirkvi ako aj svedectvo, ktoré má Cirkev vydávať ako svetlo tohto sveta (porov. Mt 5, 14)“¹⁰.
- Akceptovanie sviatostnej disciplíny je u rozvedených a znovusobášených znakom ich viery a oddanosti Cirkvi, čím vydávajú osobitné svedectvo aj pri výchove detí.

Napokon je dôležité im pripomínať, že Cirkev najviac vyznáva a živí svoju vieru práve skrze Eucharistiu. Preto akceptácia tejto disciplíny zároveň posilňuje aj samotnú ekleziológiu celého cirkevného spoločenstva.

3 ROZLIŠOVANIE VO SVETLE PRAVDY O LÁSKE

Bolo potrebné najprv rozprávať o sprevádzaní a integrácii, pretože len vtedy, ak sa pozná ich cieľ je možné správne rozlišovať. Pri rozlišovaní ide o to, aby sme správne rozpoznali akú cestu, aký druh putovania zvoliť, aby sme došli do vytúženého cieľa. Opäť musíme pripomenúť, že svetlom rozlišovania musí byť pravda o láske a puto, teda dobro,

---

⁹ O tejto túžbe hovorí sv. Augustín vo svojom spise *Sacramentum catechumenorum*. Zároveň musíme povedať, že hoci nám Boh dáva sviatosti ako prostriedky spásy, Boh sám nie je viazaný na svoje sviatosti. „Tam, kam sa Cirkev – či už z vlastnej viny, alebo z iných dôvodov – nemôže dostať, alebo kde nie je úspešná, Boh sám pripravuje človeku inú cestu ku spásu“ (YOUCAT, 199).

¹⁰ Porov. GRANADOS – KAMPOWSKI – PÉREZ-SOBA, *Nová*, cit., 89.

ktorým je manželský zväzok. Ponajprv sa pozrieme na to, čo nemôže byť cieľom rozlišovania a potom na to, čo má byť jeho predmetom.

3.1 Rozlišovať neznamená posudzovať, či sa niekto nachádza alebo nenachádza v stave milosti

V *Amoris laetitia* môžeme v čl. 301 čítať: „Nie je možné povedať, že všetci, ktorí sa nachádzajú v niektorej takzvanej «iregulárnej» situácii, žijú v stave smrteľného hriechu, bez posväcujúcej milosti“ (AL 301). Z tejto vety môžu poniektorí vyvodit' to, že rozlišovať znamená **posúdiť**, či sa konkrétny človek **nachádza alebo nenachádza v stave milosti**.¹¹ Rozlišovať však neznamená toto. Už Tridentský koncil tvrdí, že človek nie je schopný ani sám v sebe s istotou posúdiť či sa nachádza v stave milosti: „Nikto nemôže s neomylnou istotou viery vedieť, že dosiahol Božiu milosť.“¹²

To jediné, čo pri rozlišovaní môžeme a aj máme posúdiť je, či dotyčná osoba spáchala objektívne ťažký hriech, alebo nie a v prípade, že ide o hriech verejne známy, či v tomto stave hriechu naďalej zotrúva. Môžeme totiž s istotou povedať, že ten kto smilní je smilník, že ten kto kradne je zloděj, alebo ten kto zabíja, že je vrah. To však do akej miery si je osoba vedomá svojho konania a to aké vonkajšie či vnútorné okolnosti ju doviedli k rozhodnutiu takto konať a následne i to, v akom stave milosti sa nachádza jej duša a nakoľko je jej objektívne zlý skutok pripočítateľný, to všetko vie len Boh. Pri rozvedených a žijúcich v inom zväzku nikto z nás nemôže s istotou posúdiť stav milosti ich duše, avšak objektívne vieme posúdiť, že na základe toho, že tieto osoby nie sú manželmi a žijú manželským spôsobom života (so všetkým, čo tento spôsob zahŕňa, teda aj sexuálne spolužitie), že sa dopúšťajú hriechu cudzoložstva a v tomto hriechu žijú. Pre tento objektívny fakt nemôžu pristúpiť ku sviatosti Eucharistie. Nemôže totiž prijímať jednu sviatosť ten, kto inú sviatosť vonkajším spôsobom života popiera.

3.2 Rozlišovanie neznamená usilovať sa zistiť, či dotyčná osoba má alebo nemá schopnosti dodržať morálny zákon, aby sa tento zákon mohol v istých okolnostiach obísť

Otázka nerozlučiteľnosti manželstva a možnosti urobiť v zákone nejakú „výnimku“, obísť, či pozmeniť legislatívu, je stará ako samotný Mojžišov zákon, ktorý dovoľoval vystaviť manželke priepustný list a prepustiť ju (porov. *Mt* 19, 3-4, 6-7).

V Cirkvi sme dnes svedkami **subjektivizácie morálky**, a to zvlášť v oblasti manželskej morálky a etiky. Táto subjektivizácia je zrejماً tak medzi veriacimi ako aj medzi kňazmi, dôsledkom čoho je situačná a voluntaristická morálka. Podľa nich neexistujú definitívne platné morálne normy. Preto v prípade, ak niekto nemôže niektorú z noriem dodržať, je možné túto normu obísť, resp. mu morálny zákon prispôbiť na „jeho mieru“, na „jeho situáciu“. Položme si však otázku: Aký zmysel by malo hovoriť o rozlišovaní, sprevádzaní a integrovaní rozvedených žijúcich v novom zväzku, aký zmysel by mala celá

¹¹ Ak je to tak s nami samými, ako môžeme súdiť iných? Tým istým spôsobom odpovedal pápež František novinárom na otázku ohľadne homosexuálne citiacich osobách: „Kto som ja, aby som ich súdil?“ Preto tvrdenie exhortácie zodpovedá tradičnému učeniu Cirkvi. Skutočne, nemôžeme postaviť rozlišovanie do pozície „tento človek je v stave milosti“ alebo „nie je v stave milosti“.

¹² TRIDENTSKÝ KONCIL, *Dekrét o ospravedlnení*, 6. zasadanie, hlava 9, *DH* 1534. in <http://bibliotheca.blogspot.sk/2007/05/dekret-o-ospravedlneni-6-zasedn.html>

ôsma kapitola *Amoris laetitia*, ak by k rozriešeniu ich situácie postačilo zmeniť morálny zákon?

Predsa však pápež František hovorí, že „rozlišovanie musí pomáhať nachádzať možné spôsoby odpovede Bohu i spôsoby rastu navzdory obmedzeniam“ (AL 305). Následne potvrdzuje učenie Jána Pavla II. o zákone postupnosti (porov. FC 34), keď hovorí, že aj „malý krôčik uprostred ľudských ohraničení môže byť Bohu vzácnejší než navonok bezchybný život človeka“ (AL 305). Malý krôčik, či zákon postupnosti, stojí v rozpore s tým o čo sa zástancovia situačnej morálky usilujú, t.j. o postupnosť zákona, o prispôsobenie zákona vzhľadom na situáciu a možnosti konkrétneho človeka. Osvojiť si túto cestu myslenia však znamená odvrátiť zrak od skutočného problému k problému zdanlivému. **Per zástancov situačnej morálky sa problémom stáva zákon a nie nový zväzok.**

Lenže pápež František hovorí o tom, že „zákon je Boží dar, ktorý ukazuje cestu; dar pre všetkých bez výnimky; dar, ktorý možno žiť v sile milosti“ (AL 295). Svätý otec prirovnáva zákon k niečomu, čo ukazuje cestu. Môžeme ho preto prirovnať k dopravným značkám ukazujúcim smer cesty do nejakého mesta. Sledovať tieto značky znamená mať istotu dôjsť do cieľa. Môže sa však stať, že cesta, na ktorú ukazujú je rozbitá a omnoho náročnejšia. Človek má možnosť sa po nej vybrať a pomaličky, postupnými krokmi dôjsť do vytúženého cieľa a to aj napriek jej náročnosti; avšak má aj druhú možnosť a totiž, otočiť značky v smere cesty, ktorá vyzerá oveľa lepšie a jednoduchšie. Otočením značiek sa však problém nevyrieši, naopak ešte viac sa situácia preňho skomplikuje.

Pri rozlišovaní je preto dôležité **mať pozitívny pohľad na morálne učenie Cirkvi**, ktorého prameňom je Boh a z neho vyvierajúce Písmo a Tradícia. Ide o to, aby bolo celé magistérium chápané ako niečo, čo rozširuje a nie ničí slobodu človeka, ako niečo čo pomáha jeho svedomiu orientovať sa na životnej ceste za plnosťou života.¹³ S tým súvisí pastoračná snaha **znovu vybudovať z človeka zrelý morálny subjekt**, ktorý sa s odhodlaním vydá po ceste, ktorá ho privedie k plnosti lásky. V súvislosti s tým povzbudzoval sv. Ján Pavol II. pri istej príležitosti kňazov:

Kedy je ľudské svedomie „zmierené“, kedy sa nachádza v hlbokom pokoji? Vtedy, ak je ponorené do Pravdy. ... Buďte si istí, že keď vaše učenie ostáva verné magistériu Cirkvi, že, neučíte nič, čomu by muž a žena nedokázali porozumieť. A to aj muž a žena dneška. Skutočne, toto učenie, ktoré nechávate, aby zaznelo ich ušiam je už vpísané do ich srdca. Je dôležité, aby sa mužovi a žene do hĺbky pomohlo čítať tento „text v ich srdci“. ... Svedomie človeka, svedomie manželov je skutočne zmierené, vo chvíli, keď objavia a prijímu pravdu o ich manželskej láske. ... Skutočnou ťažkosťou je, že srdce muža a ženy je okupované žiadostivosťou; a žiadostivosť pohýna vôľu, aby nepril'nula k pravým a autentickým požiadavkám manželskej lásky. Bolo by však veľkou chybou vyvodit' z toho, žeby morálna norma, o ktorej Cirkev učí, bola len akýmsi „ideálom“, a preto sa musí upraviť, prispôbiť, alebo, ako sa hovorí zohľadniť, vzhľadom na konkrétne možnosti človeka: podľa „zváženia rozličných dohier, ktoré sú v hre“. Avšak, aké sú „konkrétne možnosti človeka“? A vôbec, o akom človeku tu hovoríme? O človeku, ovládaného žiadostivosťou, alebo o človeku vykúpeného Kristom? Pretože práve o to ide: je tu skutočnosť Kristovho vykúpenia. Kristus

---

¹³ Sv. Ján Pavol II. v exhortácii *Familiaris consortio* uvádza: „Mravný poriadok (ktorý) obsahuje a predkladá plán Boha Stvoriteľa, nemôže byť pre človeka ničím, čo ho ubíja a jeho osobu znevažuje. Naopak, tým, že mravný poriadok zodpovedá najhl'bsším požiadavkám človeka stvoreného Bohom, stavia sa do služieb jeho plného človečenstva jemnocitnou a zaväzujúcou láskou, ktorou sám Boh podnecuje a vedie každé stvorenie k jeho šťastiu“ (FC 34).

nás vykúpil! To znamená: tým nám daroval možnosť žiť v súlade s vnútornou pravdou o našom bytí. ... Naša pastoračná láska k manželom spočíva v tom, aby sme im boli vždy ochotní ponúknuť odpustenie ich hriechov prostredníctvom sviatosti zmierenia a nie umenšiť v ich očiach veľkosť a dôstojnosť ich manželskej lásky.¹⁴

Na rozdiel od Mojžiša, ktorý udelil akúsi „výnimku zo zákona“, pretože on sám nemohol garantovať tak náročné dodržiavanie zákona daného Bohom v raji, na ceste k plnosti lásky sú manželia sprevádzaní novým Mojžišom – Ježišom, ktorý im dáva nové srdce, srdce schopné milovať novým prikázáním, milovať tak, ako on miluje (porov. *Jn* 13, 34). Garantom možnosti zachovania tohto prikázania je On sám a jeho Duch rozlievajúci na nich svoju milosť.

3.3 Cieľ rozlišovania

Ako sme mohli vidieť, cieľom rozlišovania nemôže byť snaha posúdiť či sa osoba nachádza alebo nenachádza v subjektívnom stave milosti. Rovnako ním nemôže byť akási možnosť prispôbiť morálny zákon možnostiam konkrétneho človeka. Čo je teda cieľom rozlišovania v prípade rozvedených žijúcich v novom zväzku? K čomu má rozlišovanie smerovať? Pápež František v čl. 300 *Amoris laetitia* uvádza sedem bodov, ku ktorým má rozlišovanie v smerovať:

1. Rozlišovanie ich má viesť k tomu, aby si „uvedomili svoju situáciu pred Bohom.“
2. Rozlišovanie má „prispieť k formácii správneho úsudku o tom, čo prekáža možnosti plnej účasti na živote Cirkvi.“
3. Rozlišovanie má viesť k tomu, aby zvažili kroky, ktoré môžu napomôcť a podporiť ich plnú účasť na živote Cirkvi.
4. Rozlišovanie nikdy nemôže „opomenúť požiadavky pravdy a lásky evanjeliá predkladané Cirkvou.“
5. Je preto potrebná pokora, diskretnosť, láska k Cirkvi a k jej učeniu.
6. Je potrebné žiť túžbu hľadať Božiu vôľu a podľa nej žiť.
7. Je potrebné chcieť podriaďovať vlastné túžby spoločnému dobru Cirkvi.

Pri rozlišovaní ide v prvom rade o to, aby sa rozvedení žijúci v novom zväzku dokázali pravdivo pozrieť v akej situácii sa nachádzajú pred Bohom (porov. *AL* 300) a aby v pokore a s láskou k Cirkvi nastúpili na cestu, ktorá ich privedie k plnosti života. Na ceste rozlišovania je dôležité poukázať im na to, že skutočným problémom v ich živote nie je rozpad prvého manželstva, čiže nerozlučiteľnosť ako taká, ale je ním nový zväzok a ich nevera vo vzťahu k manželskému partnerovi. Preto základom rozlišovania nemôže byť hľadanie výnimiek a možností ako dovoliť týmto ľuďom prijímať Eucharistiu, ale hľadať u všetkých zainteresovaných cestu, ktorá by viedla k úprimnej túžbe liečiť pravú chorobu, ktorou je nevera. Preto je nevyhnutné vsadiť na

- **pastoráciu puta** (porov. *AL* 211), t.j. hľadať možnosti a robiť všetko preto, aby sa chránilo puto sviatostného manželstva a to aj napriek tomu, že spolu momentálne nežijú a možnože už ani žiť nebudú. To vedie k tomu, aby sa vsadilo na

---

¹⁴ Sv. JÁN PAVOL II., *Discorso ai sacerdoti partecipanti al seminario su „La procreazione responsabile“*, 1. 3. 1984, in http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1984/march/documents/hf_jp-ii_spe_19840301_procreazione-responsabile.html

- **znovuobjavenie nerozlučiteľnosti manželstva ako daru:** nerozlučiteľnosť nie je nezmyselným bremenom, ktoré by na manželov uvalila akási vonkajšia autorita. Rovnako nie je ani abstraktným ideálom. Nerozlučiteľnosť je darom, pretože láska je darom a nerozlučiteľnosť je jedným z konštitutívnych prvkov lásky. Nik nemôže povedať druhému „milujem ťa“, bez toho, aby to nemyslel „navždy.“ Ide o dar, ktorý spolu s láskou dáva manželom Boh ako ovocie ich vzájomného zväzku. Boh, ktorý spája manželov je zárukou ich nerozlučiteľnosti. Tento dar sa preto pre manželov stáva aj prameňom ich nádeje a to zvlášť pri prekonávaní prekážok, s ktorými sa na manželskej ceste stretnú. Vsadiť na nerozlučiteľnosť ako na dar znamená zároveň vsadiť na

- **primát lásky (*caritas*¹⁵) a Božej milosti.** Je preto dôležité pri rozlišovaní mať na zreteli, že manželia, napriek svojej krehkosti a hriešnosti, sú schopní vstupovať do spoločenstva s Bohom a žiť s ním v priateľstve a že cesta, ktorú im Boh, ako ich priateľ ponúka, je tou najlepšou cestou, na ktorej v ich krehkosti on sám neprestáva sprevádzať svojou milosťou.

3.4 Predmet rozlišovania

Pozrime sa teraz, čo má byť predmetom rozlišovania. Dotkneme sa troch oblastí, v ktorých je dôležité rozlišovať.

a) Rozlišovanie v oblasti túžob

Ježiš v rozhovore so Samaritánkou postupne smeruje k jej najhlbšej túžbe: „Oslovil jej túžbu po skutočnej láske“ (AL 294). Dokázal rozlíšiť to, **po čom** Samaritánka skutočne túžila.¹⁶

Ak niektorí rozvedení žijúci v novom zväzku túžia po Eucharistii, musíme **rozlišovať po čom** v skutočnosti túžia. Ich túžby pristúpiť ku sv. prijímaniu môžu byť totiž rozličné.

- Sú takí, ktorí túžia len preto, lebo to vnímajú ako svoje právo. Toto právo odvodzujú zo samotného zákazu prijímať Eucharistiu. Ak by však tento zákaz neexistoval, prijímanie Eucharistie by ich vôbec nezaujímalo. Po čom v skutočnosti títo ľudia túžia? Viac ako po samotnej Eucharistii, túžia po práve na ňu. S týmto tipom ľudí je veľmi náročné viesť dialóg. Je však potrebné vyvinúť snahu, aby sa im skrze kvalitnú katechézu objasnili predovšetkým dve veci: prvou je samotná podstata Eucharistie a jej vzťah so sviatosťou manželstva. Druhou je poukázať im na to, že na tie najcennejšie veci v živote nemáme právo. Nemáme právo na napr. na vlastnú existenciu – tá je darom, nemôžeme povedať, že máme právo vstúpiť do manželstva s touto osobou, nemáme právo na dieťa, nemáme právo na

¹⁵ Pod pojmom *caritas* vychádzame z učenia sv. Tomáša Akvinského, ktorý pod láskou v zmysle *caritas* nechápal lásku dobročinnosť, ale lásku ako priateľstvo s Bohom. Porov. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *S. Th.*, II-II. q. 23, a. 1.

¹⁶ Jej hlavným problémom nebolo to, že musela chodiť pre vodu, veď to bola úloha žien. Jej problémom nebolo ani to, že po ňu musela chodiť tak ďaleko a pravidelne (porov. *Jn* 4, 15). Skutočným problémom Samaritánky bolo to, že musela po ňu chodiť **v poludňajšej horúčave** a to, **prečo** po ňu musela chodiť práve vtedy. Na poludnie chodila preto, aby sa vyhla stretnutiu s ostatnými ženami a ich pohľadmi a to práve pre **spôsob života, ktorý viedla**. A Ježiš oslovuje jej túžbu práve tým, že poukáže na spôsob jej života. Povie jej: „*Chod', zavolaj svojho muža a príď sem!*» Žena mu odpovedala: «*Nemám muža.*» Ježiš jej vravel: «*Správne si povedala: 'Nemám muža,' lebo si mala päť mužov a ten, ktorého máš teraz, nie je tvoj muž.*» (*Jn* 4, 16-18). Z kontextu celého rozhovoru vieme, že Ježiš jej povedal jednu dôležitú vec: „Si smädná po skutočnej láske.“

odpustenie. To všetko sú dary, ktoré ak sú nám ponúknuté. My ich môžeme prijať alebo aj odmietnuť. Ani Eucharistia, nakoľko je samotným Kristom nemôže byť právom, ale darom.

- Druhú skupinu ľudí môžu tvoriť tí, ktorí túžia po Eucharistii z dôvodu istej **sociálnej integrácie a toho, že sa nechcú cítiť zahanbení pred ostatnými**: keďže všetci, ktorí sú v kostole na sv. omši pristupujú k sv. prijímaniu, musím ísť aj ja, aby na mňa nebolo hľadene ako na verejného hriešnika. Ani títo ľudia v skutočnosti netúžia po Eucharistii ako skôr po tom, **aby nevytŕčali z radu a aby sa necítili byť zahanbení pred ostatnými**. Aj v tomto prípade je dôležité urobiť vo farnosti kvalitné katechézy na tému Eucharistie, ťažkého hriechu, sviatosti zmierenia.

- Napokon tretiu skupinu tvoria tí, ktorí opravdivo túžia po Kristovi prítomnému v Eucharistii. Sú to tí, ktorí túžia po jeho láske i milosti. Zvyčajne takíto ľudia nemajú problém so sviatostnou disciplínou Cirkvi, nakoľko si uvedomujú veľkosť daru, akým je Eucharistia i vážnosť ich vlastnej situácie. Je dôležité im poukázať na to, že **nemožnosť prijať Eucharistiu sa pre nich stáva liekom**, ako sme sa o tom zmienili pri túžbe, ktorá je podstatou duchovného sv. prijímania.

b) Rozlišovanie v oblasti zväzku

Pri rozlišovaní je potrebné mať na pamäti aj to, **či sa neukazujú nejaké náznaky nulity** prvého manželstva. Je však dôležité pripomenúť, že motívom preskúmania platnosti manželstva nemôže byť nový zväzok, ani túžba pristupovať ku sv. prijímaniu. Rovnako nie je možné dať preskúmať nulitu manželstva, ak nie sú žiadne náznaky nulity, teda len kvôli tomu, že by sa čosi mohlo nájsť a nejaký ten kánon sa „našije“ na situáciu. Dôvodom preskúmania nulity musí byť túžba prežívať život v pravde a k preskúmaniu platnosti manželstva musia viesť aj konkrétne indicie o jeho možnej neplatnosti.

c) Rozlišovanie na základe vonkajšieho konania

Aj tu musíme mať na pozadí rozlišovania dobro, akým je manželský zväzok (porov. AL 211) a prirodzenú túžbu každého človeka prežívať život v pravde a láske. Ide tu o to, aby sme sa s rozvedenými žijúcimi v inom zväzku v pravde pozreli na to, ktoré z krokov je možné urobiť na ceste sprevádzania do plnej integrácie.

- **Rozlíšiť, či je túžba i ochota zmieriť sa s manželom**. Pastорácia zameraná na puto (porov. AL 211) privádza k dvom otázkam:

- ❖ Je možné zmierenie a odpustenie medzi manželmi?
- ❖ Je možný rozchod partnerov za účelom návratu k vlastnému manželskému partnerovi?

Mnohí na tieto otázky ihneď odpovedia negatívne. Ich stav sa vníma ako nezvratný a aby sa im pomohlo v tejto ich neľahkej situácii a aby oni sa necítili byť diskriminovaní zo strany Cirkvi, je podľa mienky niektorých, potrebné nájsť spôsob, ako by bolo možné dovoliť im prijímať Eucharistiu.

Tu je však dôležité brať do úvahy a pozeráť na situácie iných – tých, ktorých manželský partner opustil bez ich zavinenia a oni sa rozhodli napriek jeho nevere ostať verní (jemu, Bohu i sebe). Položme si otázku: Čo by pre týchto ľudí znamenalo, ak by Cirkev uznala nový zväzok ich manželského partnera, ba dokonca, ak by mu dovolila pristupovať k Eucharistii?

1. Uzmierenie medzi manželmi by sa stalo týmto definitívne nemožným. Musíme povedať, že neraz sa po rokoch manželia zmieria a vrátia sa k sebe.

2. Cirkev by týmto krokom inštitucionalizovala rozvod, čím by výslovne išla proti požiadavkám evanjelia, ktoré potvrdzujú nerozlučnosť manželstva.

3. V očiach nespravodlivo opusteného manželského partnera by sa Cirkev stala komplicom hriešneho konania toho, kto zapríčinil rozpad manželstva.

4. Svojim konaním by takto Cirkev výrazne zneistila tie manželstvá, ktoré sa práve nachádzajú v kríze. A mnohé z nich by sa zrejme utiekli k navonok jednoduchšiemu riešeniu, než aby sa usilovali ich krízu konštruktívne riešiť a tým posilniť ich vzťah.

5. Aký odkaz by týmto počínaním dala Cirkev mladým generáciám ohľadne manželskej lásky? Nepovedala by im, že láska, ktorá by trvala navždy je nemožná?

6. Ak by kňaz poškodenej stránke ponúkol riešenie v zmysle: „Aj vy si nájdite niekoho.“, bolo by to cynické a ponižujúce pre samotnú osobu, nakoľko by jej týmto skryte povedal: „Ani vy, podobne ako váš manželský partner, nie ste schopný/á milovať láskou vernou a láskou, ktorá by trvala navždy.“

- **Rozlíšiť, či je ochota i možnosť opustiť mimomanželské spolužitie**

Nakoľko „kňazi majú úlohu sprevádzať dané osoby na ceste rastu podľa učenia Cirkvi a smerníc biskupa“ (AL 300), „rozlišovanie nemôže nikdy opomenúť požiadavky pravdy a lásky evanjelia, predkladané Cirkvou“ (AL 300). Vernosť evanjeliu, pravda lásky a dobro zväzku vyžadujú opustiť mimomanželské spolužitie. Je však dôležité správne rozlišovať, nakoľko je to možné a nakoľko to možné nie je. Väčšinou sa bez hlbšieho rozlišovania automaticky usúdi, že nie je možné zanechať súčasného partnera. Ako najčastejšie dôvody sa pritom uvádzajú pomoc pri výchove detí alebo finančná situácia. Niekedy to môžu byť dôvody skutočne relevantné, ale je dobré mať pri rozlišovaní na mysli aj to, že **nezanechať partnera kvôli dobru detí, nemusí byť vždy pre dieťa skutočným dobrom**. Viaceré odborné štúdie poukazujú na to, že zvlášť v období dospievania je neraz vzťah medzi otčimom alebo nevlastnou matkou a dieťaťom veľmi konfliktný a v mnohých prípadoch sa dokonca jedná aj o sexuálne zneužívanie predovšetkým zo strany otčima k nevlastnej dcére.¹⁷ Rovnako môže dochádzať k sexuálnemu zneužitiu či k nečistým vzťahom medzi nevlastnými súrodencami. Je preto dobré mať na mysli pri rozlišovaní, či skutočne nie je lepšie pre dieťa, aby vyrastalo len s jedným rodičom, ktorému bude nápomocná najbližšia rodina, krstní rodičia, dobrí priatelia či spoločenstvo vo farnosti.

Ďalším z argumentov spoločného spolužitia je neľahká finančná situácia, do ktorej sa po rozvode dostala rozvedená stránka. Aj tu je dôležité rozlíšiť, či nejde o krátkodobú finančnú krízu, ktorú je možné vyriešiť predaním niečoho, alebo preusporiadaním vlastníckych práv, či nie je možné pomôcť tejto stránke požičaním peňazí zo strany rodiny, priateľov, spoločenstva farnosti... Jednoducho je dôležité pri rozlišovaní mať vedomie toho, že **nie každé navonok mysliteľné riešenie môže byť skutočne riešením správnym**.

- **Rozlíšiť, či je túžba žiť v mimomanželskom zväzku čisto – ako brat a sestra**

Ak nie je možný návrat k manželskému partnerovi a zároveň ak nie je možné ani opustiť manželské spolužitie pre relevantné dôvody, je potrebné **sprevádzaním usilovať sa priviesť rozvedených žijúcich v novom zväzku spolu k rozhodnutiu žiť ako brat a sestra**.

¹⁷ Porov. *Ibid.*, 123, pozn. pod čiarou.

Nejde tu len o vonkajšiu požiadavku zákona udelenú nejakou Cirkevnou autoritou, ale o vnútornú požiadavku pravej lásky, potvrdenú šiestym Božím prikázaním a samotným Kristom. Tento zákon je Božím darom, „pre všetkých bez výnimky“ je to „dar, ktorý možno žiť v sile milosti“ (AL 295).

Niektorí môžu namietat', že si nezvolili život v celibáte a preto majú právo takto žiť, hoci aj mimo manželstva. Za touto koncepciou zmýšľania je pomýlené chápanie sexuality ovplyvnené súčasnou pansexualistickou kultúrou, v ktorej sa sexualita chápe ako potreba a nie ako dar pre vyjadrenie pravej osobnej lásky medzi manželmi. Skúsme si predstaviť napr. muža, ktorý rozmyšľá týmto smerom, žeby sa nerozvedol a musel by na niekoľko týždňov či mesiacov odcestovať do zahraničia na služobnú cestu, alebo, žeby jeho manželka ochorela na dlhú dobu, či dokonca na celé roky, počas ktorých by nemohli spolu sexuálne žiť. Aj vtedy by použil argumentáciu, že nie je povolaný žiť ako rehoľník? A čo? Bude si vari hľadať inú „náhradu“ riešenia tohto problému?

Ako je teda možné naplniť tak náročné požiadavky evanjelia? Dôležité sú dve veci: **pevné rozhodnutie vôle, ktoré sa bude opierať o hlboké a dostatočné dôvody.** Človek totiž koná na základe toho, že má relevantný dôvod a jasný zmysel prečo sa takto rozhodne konať. Čo je tým dôvodom? Iba vonkajšie dodržanie nejakej normy nestačí. Človeka totiž nenaplní len dodržiavanie príkazov (porov. *Mk* 10, 17-20), to bez čoho človek skutočne nemôže žiť je **láska** (porov. *RH* 10), avšak láska pravdivá. Ona je **tým najpodstatnejším dôvodom pre život v čistote.** Nejde tu o nejakú abstraktnú lásku, ale o lásku ku konkrétnej osobe, ktorou je žijúci manželský partner. Ide o lásku, ktorej výrazom je vernosť voči tomuto partnerovi i voči Bohu, ktorý mi ho v deň sobáša daroval. Isteže je to vernosť, prežívaná iným, novým spôsobom, než ako si ju človek predstavoval vo fungujúcom manželstve. Avšak je to vernosť! Je to vernosť, vďaka ktorej človek môže naďalej posväcovať seba i svojho manželského partnera, hoci s ním nežije. Toto posvätenie je možné vďaka sile milosti sviatosti manželstva, ktorá je milosťou nerozlučiteľného puta a ktorú manželom v deň ich sobáša daroval Boh, keď s nimi do tohto puta vstúpil.

Ďalším dôvodom môže byť odkaz pre deti rozvedených. Vernosťou voči partnerovi rodič vydáva pred dieťaťom svedectvo o tom, že láska „navždy“ je možná a že jedine takáto láska je aj skutočnou láskou. Ide o to, aby dieťa, v ktorého srdci sa rozvodom rodičov vytvorila istá trhlina, znovu uverilo, že je možné milovať druhú osobu po celý život a to i napriek tomu, že táto osoba nemiluje mňa. Je možné byť verný uprostred nevery druhého.

Dopracovať sa k pochopeniu a prijatiu týchto postojov vôbec nie je jednoduché a vyžaduje si to čas, trpezlivosť v sprevádzaní a niekedy i odbornú pomoc psychológa a to zvlášť, keď sa jedná o psychické traumy, ktoré si dotyčná osoba nesie vo svojej pamäti.

Kedy je teda možné dovoliť rozvedeným žijúcim v novom zväzku pristúpiť k Eucharistii?

1. Kňaz musí vedieť rozlíšiť aká je **kajúcnikova vôľa** – či došlo k pevnému rozhodnutiu žiť podľa evanjelia alebo nie. Ide tu teda o rozpoznanie či došlo ku skutočnému obráteniu srdca i mysle. Toto obrátenie sa deje v konkrétnom okamihu a je vyjadrené: „Áno, chcem úprimne nasledovať Krista, tým, že zostanem verný svojmu manželskému partnerovi, tak ako je Kristus verný svojej Cirkvi, tak ako je Kristus verný mne, napriek mojej častej nevere, ktorá sa prejavuje každým hriechom.“

2. Kňaz musí rozlíšiť, či dotyčná osoba **je schopná zaviazať sa k životu v čistote**. Nejde tu o zaviazanie sa k tomu, že nikdy nezhreší, ale o samotnú schopnosť zaviazať sa. Ide tu teda o schopnosť urobiť príslub, že bude robiť všetko preto, aby žila čisto, pretože túži žiť čisto. Práve tu je možné uplatniť zákon postupnosti, ako postupného napredovania a dorastania do plnosti lásky. Totiž, kým obrátenie sa deje v jednom momente, do čnosti človek dorastá postupne. Ak kňaz rozpozná, že dotyčná osoba je schopná sa zaviazať k životu v čistote, môže jej dať rozhrešenie a následne takáto osoba môže pristúpiť ku sv. prijímaniu, samozrejme dbajúc o to, aby sa vyhlo možnosti verejného pohoršenia. Ak kňaz zistí, že je pre ňu zatiaľ nemožné sa k životu v čistote zaviazať, citlivým spôsobom jej má odmietnuť rozhrešenie, ale naďalej ju má sprevádzať na ceste jej dozrievania.

3. Môže sa stať, že sa obaja partneri žijúci mimo manželstva zviazali, že budú žiť čisto, kňaz im dal rozhrešenie a oni pristupujú ku sv. prijímaniu a zrazu v tejto oblasti padnú a nedodržia svoj sľub. Čo potom? Znovu majú možnosť pristúpiť ku sv. zmierenia i k sv. prijímaniu, avšak musia **úprimne skúmať príčinu pádu a hľadať i využiť všetky dostupné možnosti, aby sa v budúcnosti pádu vyhli**. Práve na túto situáciu by sme mohli vzťahovať aj slová z poznámky č. 351, ktorá vyvolala toľko diskusií i nesprávnych interpretácií.

V závere tejto časti sa znovu započúvame do slov posynodálnej exhortácie pápeža Františka, s ktorými sa obrátil tak na veriacich laikova ako aj na duchovných pastierov:

Pozývam veriacich, ktorí žijú v zložitých situáciách, aby s dôverou prišli na rozhovor so svojimi pastiermi alebo s laikmi, ktorí žijú oddaní Pánovi. Nie vždy u nich nájdú potvrdenie vlastných predstáv a vlastných túžob, ale určite získajú svetlo, ktoré im umožní lepšie pochopiť, čo sa deje, a budú môcť objaviť cestu osobného dozrievania. A pozývam pastierov, aby načúvali s láskou a pokojom, s úprimnou túžbou vstúpiť do srdca drámy týchto osôb a pochopiť ich uhol pohľadu, aby im pomohli lepšie žiť a spoznať ich miesto v Cirkvi (AL 312).

3.5 Niektoré komplikované body pre interpretáciu

V čl. 300 sa píše:

Možné je len nové povzbudenie k zodpovednému osobnému a pastoračnému rozlišovaniu konkrétnych prípadov, ktoré by malo chápať, že „stupeň zodpovednosti nie je totožný vo všetkých prípadoch“, a preto ani dôsledky alebo účinky normy **nevyhnutne** nemusia byť vždy tie isté. (pozn. 336: Ani čo sa týka sviatostnej disciplíny, pretože rozlišovanie môže zistiť, že v konkrétnej situácii niet ťažkého hriechu.)

Ak niektoré normy, ani čo sa týka sviatostnej disciplíny, nemusia nevyhnutne zaväzovať, to znamená, že sú normy, ktoré nevyhnutne zaväzujú a tie, čo sa týka prípadov rozvedených a znovu žijúcich v novom zväzku, sú jasne dané vo *FC 84* a v *SC 29* – obe tieto normy vychádzajú z kán. 915:

Na sväté prijímanie sa nesmú pripustiť exkomunikovaní a postihnutí interdiktom po jeho uložení alebo vyhlásení trestu a iní, ktorí tvrdošijne zotrávajú v zjavne ťažkom hriechu. (*KKP*, kán. 915).

To, čoho sa týkajú normy, ktoré nemusia nevyhnutne zaväzovať môžeme odvodiť z predchádzajúceho článku 299:

Pokrstení, ktorí sú rozvedení a civilne znovuzosobášení, musia byť viac integrovaní do kresťanských spoločenstiev rozličnými možnými spôsobmi ... Sú pokrstení, sú to bratia a sestry, Duch Svätý do nich vlieva dary a charizmy pre dobro všetkých. Ich účasť sa môže

prejaviť v rozličných cirkevných službách: treba preto rozlíšiť, ktoré z rozličných foriem vylúčenia, momentálne praktizovaného v liturgickej, pastoračnej, vzdelávacej a inštitucionálnej oblasti, je možné prekonať. Nie sú a nesmú sa cítiť exkomunikovaní, ale môžu žiť a dozrievať ako živé údy Cirkvi, vnímajúc ju ako matku, ktorá ich vždy prijíma, s láskou sa o nich stará a povzbudzuje ich na ceste života a evanjelia (AL 299).

Pozrime sa na druhé komplikované miesto, ktorým je tak veľmi diskutovaná poznámka 351. V nej pápež uvádza:

V určitých prípadoch by to mohla byť aj pomoc sviatostí. Preto „kňazom pripomínam, že spovednica nesmie byť mučiarňou, ale miestom milosrdenstva Pána“ (EG 44). Rovnako poukazujem na to, že Eucharistia „nie je odmenou pre dokonalých, ale štedrým liekom a posilou pre slabých“ (EG 44).

Táto poznámka má veľmi všeobecný charakter, nakoľko hovorí o tom, že v určitých prípadoch, keď človek žije v objektívne ťažkom hriechu je možné, aby tento človek pristúpil k sv. zmierenia i k sv. Eucharistii. Ide napr. o vedomý súhlas s použitím antikoncepcie pri pohlavnom styku, ak si tento styk napr. manžel vynucuje a hrozilo by väčšie zlo (rozpad manželstva, násilie, nevera). Avšak táto poznámka nehovorí o situáciách, o ktorých sa píše v už spomínanej kánonickej norme: „Na sväté prijímanie sa nesmú pripustiť exkomunikovaní a postihnutí interdiktom po jeho uložení alebo vyhlásení trestu a iní, ktorí tvrdošijne zotrávajú v zjavne ťažkom hriechu“ (KKP, kán. 915). Rozvedení a znovu žijúci v inom zväzku, ktorí nemajú žiadnu snahu sa rozísť, alebo, ak im to situácia nedovoľuje, žiť ako brat a sestra, zotrávajú v zjavne (verejne známom) ťažkom hriechu ak ich život sa stavia proti platnej sviatosti manželstva. Nemôže však prijímať jednu sviatosť (Eucharistie a sv. zmierenia) ten, kto inú sviatosť zjavne odmieta (sviatosť manželstva).

Musíme povedať, že v hre celého sprevádzania, integrovania a rozlišovania nie je nič iné ako svätosť celého Božieho ľudu, svätosť Cirkvi – svätosť manželov a rodín i svätosť kňazov a zasvätených osôb. Túto svätosť nebudeme môcť dosiahnuť bez toho, aby sme neprijali a nežili podľa Božieho plánu s našim životom vpísaného aj do nášho povolania. Svätý otec pozýva všetkých spoločne odhaľovať tento Boží plán a kráčať podľa neho: „Kráčajme, rodiny, pokračujme a kráčajme“ (AL 325)!